

Болест шкољке или о лажним бисерима

“Повлашћени простори нису само изолован тренутак креације, опредмећена жудња за лепим и чистим, слободним и апсолутним, која се у себи исцрпљује, него магнетске инстанце моћног дејства које маме, врбују и преображавају бића, стварајући истовремено специфичан ред вредности. Они нису само вештачки рајеви и склоништа човека већ посредник његовог разотуђења, оперативни симбол мирења начела стварности и начела жеље, архимедовска тачка ”изван света, али пројектована у овом, нашем свету. Тачка у којој се разрешава проблем тескобе бића.”

Овако пише књижевни историчар Петар Џацић, када пише о делу Милош а Црњанског, а баш сасвим као да пише о свеукупности стваралачког порива за настанком, оваплоћењем кроз уметничко дело. Пише тада још не слутећ и да ти повлашћени простори, иако искуствено у нама и даље јаки, у друштвеној стварности полако нестају и укидају се.

Није у питању законитост метафизичког, ни опструкција “архимедовских тачака” неких природних законитости, нити је у питању спонтани процес прекомпоновања уметничке стварности. У питању је дијаболична сила која поништава све, у једном трену бришући нашу прошлост, наше сада и тиме наша будућа стремљења ка повлашћеним просторима.

Нове, овог пута вештачки конструисане “магнетске инстанце моћног дејства, које маме врбују и преображавају бића, стварајући истовремено специфичан ред вредности” не долазе више постепено и неопажено, оне сходно својим све већим моћима растачу и усисавају у свој епицентар попут црних рупа у свемиру и оно што би да се одупре и све оно што се просто затекне на њиховом путу.

У нашој епохи која је све наклоњенија негативној утопији, а коју су промовисали у својим романима: Замјатин, Хаксли и Орвел, ми се уместо Кампанелиног Града сунца полако привикавамо на сценографију у којој доминирају тама, магла, одсуство боја, шаренила и бљештавила сунца и у којој царују инстант симболи и халогена светлила и нема места за Милоша Црњанског и његове просторе среће о којима пише Петар Џацић.

Нема ту места ни за задужбине, као што је она која се брине о Црњанском и његовом делу, ни за Стевана Сремца, ни његову Зоне Замфирско, ни за Бранислава Нушића, ни за национални анеамбл народних игара “Коло”, ни за “Мокрањчеве дане”. Ни за нас саме. Све што је у досадашњем стваралаштву зачето и настало услед дејства аутентичних, појединачних унутрашњих амбиваленција у потрази за разрешењем тескобе бића, а које је истовремено и колоплет радости, узношења духа и непатворене изворне животне енергије, у покушају осмишљавања постојања, негира се и оповргава као детињасто, безвредно и површно. У име нове мрачне идеологије, као једини катарзичан, нуди нам се песимизам, агресија и деструкција у свом најповршнијем и најогољенијем стању, уз тврдњу да је уметност у садашњем времену још само очврсла рогобатна стара шкољка, која је из себе одавно и заувек испљунула бисер, кашљући у агонији и ропцу своје дугогодишње болести. Вештачке црне бисере идентичног облика поређане на тезгама новог доба, као замену за праве, нуде нам буд зашто. У тој игри лажне куповине и продаје више нема уметника, ту су још само клонирани продавци лажних бисера и лаковерна маса.

Наши клонови су већ ту међу нама и они ће се још неко време бавити том својом квази културном политиком као као-трговином, при којој ће износити своју лажну робу на лажно тржиште на које диригована потражња неће потраживати ни Милоша Црњанског, ни Бранислава Нушића, ни нас саме. Бићемо замењени. Биће постепено замењени и наши клонови и клонови наших клонова.

Онда ће шатре бити, једном и за многе изненада, склопљене, конструкције размонтиране и лажно тржиште пренето на неко друго место. А тада кад велики опсенари изгубе свој интерес за наш мали “тамни” вилајет и циркус одјуре даље на неки други крај планете, шта ће онда сироти наши мали помоћни радници и они који су у обману поверовали као праву и они који су јој се, свесни обмане, из интереса приклањали? Шта ће онда приказивати, од кога ће улазнице наплаћивати, коме ли ће служити?

Шта треба да урадимо драги читаоче, да ли да их и тада пустимо у “повлашћене просторе Милоша Црњанског”, да опет “наплаћују карте” и држе публику на оку да не претера са обожавањем и тако тихо сачекају неке нове продавце мрака и потенцијалне господаре свемира којима ће послушно служити, или да их тада, и заувек, оставимо изван “архимедових кругова” дајаловог ума и суспрегрутог бића чаме у њиховој огољеној, испразној разотуђености?